

ЗВІТ

ВИКЛИКИ ТА ПОТРЕБИ ВОЛОНТЕРСЬКОГО СЕКТОРУ

Київ, 2023

Дослідницький проєкт був ініційований ІСАР «Єднання» та виконаний Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, у рамках проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ІСАР «Єднання» у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США).

Зміст

Список скорочень	4
Резюме	5
Методологія	6
Проблеми та виклики волонтерського сектору	7
Благодійність чи волонтерство?	7
Логістика	8
Фінансово-юридичні перешкоди	10
Корупція	12
Ризики для життя та здоров'я волонтерів_ок	13
Мобілізація ресурсів	14
Психоемоційний стан волонтерів_ок	15
Взаємовідносини з державою: не заважати чи/та допомагати?	17
Освітні потреби волонтерського сектору	18
Шляхи вирішення проблем та викликів очами респондентів_ок	18
Як держава планує сприяти волонтерам?	21
Рекомендації	23

Список скорочень

ВПО – внутрішньо переміщена особа

БФ – благодійний фонд

ГО – громадська організація

ЦЕДЕМ – Центр демократії та верховенства права

УВС – Українська волонтерська служба

Мінмолоді – Міністерство молоді та спорту України

Нацсоцслужба – Національна соціальна сервісна служба України

Резюме

З початком повномасштабної війни з РФ спостерігається зростання рівня залученості українців до волонтерської діяльності. Станом на грудень 2022 року близько 61% населення підконтрольних Україні територій були **залучені** до того чи іншого виду волонтерської допомоги силам оборони чи/та ВПО. Однак повномасштабна війна не тільки мобілізувала людей, вона також створила і нові виклики для волонтерського сектору.

До волонтерства долучилася велика кількість українців, які не мали попереднього волонтерського досвіду і змушені були його здобувати на практиці методом спроб та помилок. Більшого поширення набули індивідуальні волонтери_ки та офіційно незареєстровані волонтерські організації. Змінилися умови в яких здійснюється волонтерська діяльність: надавати волонтерську допомогу стало небезпечніше, а волонтерство почало потребувати більше часу і замінило багатьом волонтерам роботу.

Дослідницький проєкт ставить собі за мету визначити, які потреби та виклики виникли перед волонтерським сектором в умовах повномасштабної війни.

Спираючись на результати фокус груп та інтерв'ю, основні проблеми волонтерського сектору включають брак доступної інформації, яка б уможливила легальне здійснення волонтерської діяльності, надмірна забюрократизованість під час звітування, логістичні перешкоди у зв'язку з обмеженнями на пересування під час воєнного стану, корупцію, брак координації між волонтерськими організаціями, ризики для життя та здоров'я, відсутність підтримки з боку органів влади, вигорання. Серед інших актуальних перешкод волонтери_ки називали зменшення фінансової підтримки та недостатнє визнання важливості волонтерської діяльності з боку населення.

Для вирішення цих проблем пропонується ряд шляхів. Зокрема, зібрати на одному веб-ресурсі усі необхідні для провадження волонтерської діяльності діючі нормативно-правові акти та створенні на їх основі алгоритми дій. Для покращення логістики волонтерських організацій та зниження корупційних ризиків, розробити перелік організацій, установ та осіб, які можуть претендувати на отримання перепусток для пересування під час комендантської години, а також процедуру отримання таких перепусток. Необхідно сприяти мережуванню волонтерської спільноти та створенню груп психологічної підтримки серед волонтерів_ок. Для захисту прав волонтерів_ок, які надають допомогу у зоні бойових дій, варто розширити умови за яких волонтери_ки мають право претендувати на виплату грошової допомоги у разі травмування чи загибелі. На завершення, вкрай важливим виглядає розробка механізму прямої взаємодії з органами влади, аби волонтери_ки могли своєчасно сигналізувати владі про нові проблеми.

Дослідницький проєкт був ініційований ICAP «Єднання» та виконаний Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, у рамках проєкту «Секторальна підтримка діяльності громадянського суспільства», який реалізується ICAP «Єднання» у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США).

Методологія

Збір даних проходив у три етапи, протягом травня 2023 року, з використанням якісних методів. На першому та другому етапах респонденти_ки відбиралися цілеспрямовано, аби охопити різний досвід волонтерства відповідно до структури волонтерської ініціативи. Збір даних продовжувався до точки насичення. На третьому етапі, відповідно до завдань дослідження, було опитано представниць двох міністерств у чії повноваження входить сприяння волонтерському сектору та дві організації, діяльність яких пов'язана з покращенням певних аспектів волонтерської діяльності в Україні.

На першому етапі було проведено дві онлайн фокус групи. Учасниками кожної з фокус груп були індивідуальні волонтери_ки, керівники_ці волонтерських організацій, представники_ці благодійних організацій та волонтери_ки, залучені благодійними організаціями. Гайд складався з 5 основних запитань покликаних визначити основні перешкоди та потреби, які стоять перед волонтерським сектором.

Перша фокус група складалася з 7 осіб, з них 4 жінки та 3 чоловіка. До другої фокус групи увійшло 10 учасників, з них 8 жінок та 2 чоловіків. Волонтерська діяльність більшості респондентів є загальнонаціональною за своїм характером, проте наразі зосереджується переважно на сході та півдні країни. У вибірці також були представлені респонденти_ки, які здійснюють волонтерську діяльність у межах своїх громад.

За напрямками волонтерської діяльності, абсолютна більшість учасників_ць обох фокус груп, зосереджується на безоплатному наданні товарів та послуг силам оборони та ВПО. Троє респонденток заявили, що з початком повномасштабного вторгнення, їх організації чи вони особисто розширили напрямок діяльності на допомогу силам оборони та ВПО. Серед інших напрямків волонтерської діяльності представлених у дослідженні є зооволонтерство та підтримка онкохворих дітей.

Другий етап складався з 13 інтерв'ю проведених онлайн з індивідуальними волонтерами_ками, керівниками_цями волонтерських організацій, представниками_цями благодійних організацій та волонтерами_ками, залученими благодійними організаціями. 7 інтерв'ю було проведено з жінками, 6 – з чоловіками. За основу для гайду були використані відповіді респондентів_ок під час фокус груп. Гайд для інтерв'ю складався з трьох блоків покликаних зондувати: досвід респондента_ки та оцінку перешкод з якими він/вона зіштовхувалися під час волонтерської діяльності; бачення подолання цих перешкод; та навчальні потреби респондента_ки під час волонтерства.

Під час третього етапу було проведено 4 експертних онлайн інтерв'ю з представницями ЦЕДЕМ, Української волонтерської служби, Міністерства молоді та спорту України і Національної соціальної сервісної служби України. Питання задані під час інтерв'ю спиралися на результати попередніх етапів та специфіку діяльності конкретної організації/інституції. Метою даного етапу було з'ясувати експертне бачення вирішення проблем, які наразі стоять перед волонтерським сектором України.

У вибірці мало представлені волонтерські ініціативи напрямки діяльності яких не пов'язані з допомогою силам оборони та ВПО, що могло вплинути на визначення проблем волонтерського сектору респондентами_ками. Нерівномірність розподілу волонтерських ініціатив у вибірці частково пов'язана зі зміною чи розширенням напрямки діяльності після початку повномасштабної війни з РФ.

Проблеми та виклики волонтерського сектору

Благодійність чи волонтерство?

Під час представлення на інтерв'ю та фокус групах респонденти_ки використовували різні терміни для позначення своєї волонтерської діяльності. Зокрема фігурували наступні словосполучення: «індивідуальний волонтер_ка», «благодійний фонд», «громадська організація», «громадське об'єднання», «волонтерська організація», «волонтерський центр», «волонтерська мережа», «комунальний заклад, який залучає волонтерів».

Таким чином «волонтер» є фактично парасольковим терміном в якому, в залежності від організаційної структури, можна виділити такі підкатегорії, як:

- індивідуальні волонтери_ки, які здійснюють волонтерську діяльність самостійно;
- індивідуальні волонтери_ки, які здійснюють свою діяльність під патронажем неприбуткових організацій;
- учасники_ці волонтерських спільнот, які мають організаційну структуру, але не є юридично зареєстрованими;
- співробітники_ці юридично зареєстрованих неприбуткових організацій.

Те, що окремі неприбуткові організації та їх працівники_ці є частиною волонтерської спільноти **визнає** Президент України. Однак ЗУ «**Про волонтерську діяльність**» чітко визначає, що волонтерська допомога повинна здійснюватися на безоплатній основі, в той час як працівники_ці неприбуткових організацій отримують заробітну платню.

Співробітник однієї з таких неприбуткових організацій, яка отримала відзнаку «Золоте серце» від Президента, під час інтерв'ю декілька разів наголошував, що не вважає себе волонтером, а організація у якій він працює не є волонтерською.

«Волонтерство – це коли ти просто ходиш на роботу, а у вільний час щось робиш ще. А я ходжу на роботу у благодійну організацію. Це не волонтерство, це моя робота, моя професія» (чоловік, співробітник БФ)

Відповідь респондента актуалізує необхідність ще одного розмежування: волонтерства та благодійності. Окрім закону «Про волонтерську діяльність» в Україні є чинним закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Визначення волонтерської діяльності та благодійної діяльності згідно законодавства є майже тотожним за винятком визначення суб'єкта на якого спрямована така діяльність. Волонтерство повинно бути соціально корисним, в той час як благодійна діяльність спрямована на конкретного бенефіціара. Сфери чи то напрямками благодійної та волонтерської діяльності також досить подібні.

ЗУ «Про волонтерську діяльність»	ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації»
Волонтерська діяльність – добровільна , соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги	Благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку , а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара

Абсолютна більшість респондентів_ок, які взяли участь у дослідженні, згідно законодавства мали б визначатися як благодійники_ці, оскільки їх діяльність зосереджена на безоплатній передачі товарів чи послуг фізичним та юридичним особам. Розповсюджений приклад – людина збирає кошти на картку за які потім купує товари та передає військовому чи військовій частині.

«Просто збираю на картку кошти. Ну і потім купуємо все необхідне: автомобілі, генератори, тепловізори, тепловізійні приціли і все-все-все...Ось останній мій збір був на кевларові каски і тактичні навушники нашим хлопцям-землякам» (жінка, індивідуальна волонтерка)

Виокремлення волонтерів_ок та благодійників_ць є важливим з точки зору державного регулювання таких видів діяльності. Однак, оскільки термін «волонтерство» набув популярності в українському суспільстві і переважна більшість респонденти_ок ідентифікувала себе саме як волонтерів_ок, надалі буде використовуватися саме він, окрім розділу «Рекомендації».

Логістика

Волонтерам_кам, чия діяльність пов'язана з подоланням великих відстаней, з запровадженням комендантської години, стало значно складніше надавати допомогу. Основною перешкодою стало зростання часу, який йшов на надання волонтерської допомоги та ускладнення логістики, у випадках, коли волонтери_ки намагалися уникнути перебування на вулиці вночі.

Втім варто зазначити, що питання перетину населених пунктів у комендантську годину переважно є специфічним для окремих груп волонтерів_ок, які транспортують людей, тварин чи товари.

Опитані респонденти_ки намагалися подолати цю перешкоду двома шляхами. Одна з респонденток повідомила, що відправляє необхідний товар за допомогою поштових служб. Проте це можливо лише з невеликою кількістю малогабаритних товарів. В інших випадках респонденти_ки були вимушені шукати можливості для перетину населених пунктів під час комендантської години.

Отримати перепустки вдавалося не всім респондентам_кам, тоді вони вдавалися до використання перепусток виданими для інших видів діяльності та особистих зв'язків.

«Ну тобто перше обмеження – це звісно по часу, коли ти можеш здійснювати свою діяльність. Але оскільки, як я сказав, частина команди мала приналежність до ТРО, то ми мали хоч одні документи. Пізніше нам деякі депутати пропонували, щоб нам виписали якісь документи, дозволи на переміщення у Києві, зокрема. Нам запропонували спрощений варіант, і ми на нього погодилися» (чоловік, директор БФ)

«Ми возили машини, у нас друзі теж волонтери, то вони мають такі перепустки. В принципі не було проблем» (жінка, БФ)

За запровадження комендантської години та видачу перепусток на пересування відповідають обласні військові адміністрації та міська військова адміністрація, у випадку Києва. Оскільки процес є децентралізованим, у різних областях країни комендантська година діє у різні години, різняться і вимоги для отримання перепустки. Ті обласні військові адміністрації, які мають сайти з актуальною інформацією щодо порядку отримання перепусток, офіційно не передбачають їх видачу волонтерським організаціям.

Окрім транспортування товарів всередині країни, опитані волонтери_ки зіштовхувалися з перешкодами під час ввезення товарів на територію України через незрозумілість та часту зміну процедур отримання відповідних дозволів. За словами респондентів_ок, оновлені накази було складно, а подекуди не можливо знайти у відкритому доступі.

«І на митниці бували теж різні ситуації. Яким чином писати листи, яким чином перевезти автомобіль минулої весни ми не знали і не розуміли. В цьому році там з одним фондом ходили на зустріч у Міністерством оборони. Нам сказали, що ось так як ви робили минулої весни, це було неправильно, бо ви мали знати напам'ять якийсь там порядок, наказ» (чоловік, директор БФ)

У випадках, коли волонтери вимушені були самостійно завозити товар до країни, вони були обмежені заборонаю на виїзд за кордон чоловікам призовного віку. Частина опитаних волонтерських організацій, для подолання цієї перешкоди, залучала для перевезень жінок, або чоловіків, які мають право виїзду. Таку стратегію вони обрали, або тому що це їм здавалося найлегшим шляхом, або ж через необізнаність щодо альтернативних варіантів.

«Більшість автомобілів завозять жінки, або є водії-чоловіки з третьою групою інвалідності. Це було простіше» (чоловік, директор БФ)

Інші ж організації намагалися отримати дозвіл на виїзд за кордон через програму «Шлях». Процес отримання дозволу був ускладнений частою зміною вимог, полегшити які могли особисті контакти волонтерів_ок з владою. Деякі респонденти_ки не могли собі дозволити тривалого терміну очікування дозволу і були вимушені шукати альтернативні шляхи ввезення товару.

«Ми отримуємо, але з такими перепонами, з такими нервами, що просто це іноді дуже складно» (чоловік, БФ)

Один з респондентів, чия організація давно користується «Шляхом» розповів, що з часом їм все складніше стало отримувати дозвіл на виїзд.

«Влітку минулого року стало трохи довше отримати «Шлях». І потім з кожним разом «Шлях» все закривався і закривався. От останню заявку ми подавали до Нового Року. Нам нічого не погодили. Десять разів сказали нам переписати документи. Ми змінюємо, і знову 2-3 місяці чекаємо, поки вони знову не почнуть – все ваш зразок не відповідає» (чоловік, ГО)

Фінансово-юридичні перешкоди

В залежності від організаційної структури, волонтери_ки зіштовхуються зі специфічними перешкодами під час юридичного оформлення своєї діяльності.

Самостійні індивідуальні волонтери_ки, які взяли участь у дослідженні, переважно були зареєстровані у реєстрі волонтерів, однак були і ті, хто не оформлював свої відносини з державою. Усі респонденти_ки були проінформовані про реєстр, однак серед їх знайомих волонтерів_ок не всі були обізнані з процедурою реєстрації.

Деякі респонденти_ки уникають реєстрації тому, що не бачать у ній доцільності: витрачений час на проходження відповідних процедур, на їх думку, не вартий того, оскільки обсяги волонтерської допомоги надто малі.

«Ніяк з податковою я не спілкуюся. У мене просто не ті об'єми, щоб податкова мною зацікавилася» (жінка, індивідуальна волонтерка)

Таким чином, загроза податкових перевірок є особливо актуальною для самостійних індивідуальних волонтерів_ок, які не включені до реєстру волонтерів. Парадоксально проте податкові перевірки можуть бути не тільки наслідком уникнення реєстрації, але і фактично призводити до цього. Так один з респондентів, який є членом юридично не зареєстрованої волонтерської організації, уникає формального закріплення діяльності організації, оскільки на його думку це може бути використано владою проти нього. Подібні страхи вислови ще декілька респондентів_ок.

«Ми нічого не проводимо через себе, тому що треба розуміти, що поки нічого не прийшло – нічого до нас і не можуть виставити» (чоловік, волонтерська мережа)

«Повелися на цю державну кампанію, що вона надала нам можливість зареєструватися у податковій. Ми теж дуже хвилюється, що це «чорний список», так його називаємо» (жінка, громадське об'єднання)

Водночас, у пріоритеті для волонтерів_ок є звітування перед людьми, які жертвують їм кошти. Як неприбуткові організації, так і самостійні індивідуальні волонтери_ки активно використовують для цього соціальні мережі. Звітування відбувається переважно шляхом публікації фотографій з чеками та бенефіціарів з отриманим товаром.

Учасники_ці юридично не зареєстрованих волонтерських організацій, так само як і деякі самостійні індивідуальні волонтери_ки, уникають юридичного оформлення власної діяльності. Однак мотивація дещо різниться. Найчастіше респонденти_ки відмовлялися реєструвати благодійний фонд через острах забюрократизованості та сповільнення темпів закупівель. Крім того для юридичного оформлення організації респондентам_кам необхідна була підтримка юриста_ки та бухгалтера_ки, проте коштів на оплату їх праці у волонтерів не було.

«З приводу фонду ми довго думали. Нам потрібно було дуже швидко купити саперні лопати і ми хотіли купити через громадську організацію мого брата. Нам сказали, що на те піде три дні, що треба виставити рахунок. Тому ми психанули і купили за кошти, які ми зібрали [на особистий рахунок]» (жінка, індивідуальна волонтерка)

«Ми на початку війни зрозуміли, що не витягнемо цю юридичну, бухгалтерську та іншу шнягу» (чоловік, волонтерська мережа)

Волонтери_ки, які зареєструвалися у реєстрі волонтерів чи зареєстрували неприбуткову організацію мали проблеми на початку реєстрації через нерозуміння процедури, однак в подальшому перешкод під час звітування у них не виникало.

Юридично оформлені неприбуткові організації вимушені були сповільнити чи навіть призупинити свою діяльність на певний час, аби спрямувати ресурси на оформлення податкової звітності, яка накопичилася на початку повномасштабного вторгнення.

«От так ми провели 22-ий рік, з якого потім 5 місяців розгрібали всю бухгалтерію, бумажки і все, що тільки можна. Бо коли треба було допомагати – зараз, сьогодні і от ляж, але зроби, – то тоді ніхто не думав, що це все потім аукнеться фіолетовим знаменем» (жінка, директорка БФ)

Актуальною перешкодою для волонтерів_ок, які займаються допомогою силам оборони, є завелика комісія за SWIFT-перекази. Неприбуткові організації, які оперують більшими об'ємами закупівлі за кордоном, втрачають від цього суттєві суми, що могли бути витрачені на додаткову закупівлю необхідних товарів.

Інше місце, де волонтери_ки потенційно можуть втратити кошти, які могли б бути витрачені на допомогу – податки на товари, які були закуплені для передачі бенефіціарам у якості допомоги, але які відсутні у [постанові](#) Кабінету Міністрів №112 від 24 лютого 2016 року.

Варто зазначити, що на відміну від інших волонтерських ініціатив, великим неприбутковим організаціям вдавалося самостійно впоратися з усіма перешкодами, які стояли перед ними під час їх діяльності. Серед викликів, які досі є актуальними для їх організацій, респонденти згадували потребу у бронюванні працівників благодійних фондів та великий розмір комісії за закордонні перекази.

Корупція

Найчастіше опитані респонденти зіштовхувалися з корупцією під час спроб отримати дозвіл на виїзд за кордон за програмою «Шлях». За оформлення відповідного дозволу, у опитаних волонтерів, представники місцевих органів влади вимагали хабар. Внаслідок цього волонтери не могли завезти необхідні силам оборони товари.

«Ми хотіли зареєструватися у цю програму «Шлях». У нас була непогана пропозиція з Чехії, тепловізори везти, але виявилось, що навіть наших гарних стосунків з владою недостатньо. Бо це, як на мене, корумпована схема. Нам заборонили» (чоловік, ГО)

«Навіть от зараз ми стикнулися з питанням, що хлопці мають виїхати по програмі «Шлях», а мені львівський голова пише, що треба заплатити» (чоловік, директор БФ)

Правоохоронні органи проводять **розслідування** вчинення корупційних злочинів під час видачі дозволів за програмою «Шлях». Програмою могли користуватися військовозобов'язані для незаконного виїзду з країни. У випадку, якщо програма буде згорнута чи доступ до неї обмежиться, це може негативно вплинути на спроможність юридично зареєстрованих волонтерських організацій надавати допомогу силам оборони.

Серед інших випадків корупції про які розповідали респонденти_ки – вимога з боку представників місцевих органів влади поділитися благодійною допомогою в обмін на отримання офіційного запиту, який був необхідний для отримання благодійної допомоги.

«А потім десь з травня почала тема така йти, що треба офіційні запити від влади. І ось запити від влади нам було дуже важко отримати, тому що влада давала запити лише тоді, якщо ми веземо гуманітарну їй на склад» (чоловік, БФ)

Опитані волонтери_ки, які надають допомогу силам оборони, вимушені були інколи вдаватися до корупції, аби ввезти до країни товари, які вважаються товарами військового призначення.

Ризики для життя та здоров'я волонтерів_ок

Серед опитаних волонтерів_ок, які надають допомогу силам оборони та населенню на прифронтовій території, були випадки, коли вони чи їх колеги опинялися під ворожим вогнем, в наслідок чого вони отримували травми, а їх майно було пошкоджене.

«Ми втратили достатню кількість волонтерів. Розбомблювали і автівки, і вагони з нашою гуманітаркою, яку ми доставляли» (жінка, директорка БФ)

У таких випадках фінансову допомогу постраждалі волонтери_ки отримували від донорських організацій, оскільки не були проінформовані про можливість отримання грошової допомоги від держави передбаченої ЗУ «Про волонтерську діяльність».

«У нас було три дуже травмованих випадки, коли донор виплатив компенсацію сім'ї постраждалої сторони» (жінка, директорка БФ)

Недостатня проінформованість про порядок отримання грошової допомоги робить волонтерів_ок вразливими до порушення їх прав. Під час фокус груп один з респондентів розповів, що волонтеру з його громадської організації було відмовлено у отриманні виплати оскільки людина не мала статус волонтера. В той час як **Порядок** виплати грошової допомоги передбачає, у якості процедури верифікації волонтерської діяльності лише свідчення керівництва підрозділів сил оборони і, додатково, інші документи.

«У нас був випадок, коли була поранена людина, але коли ми намагалися щось зробити, то нам сказали – ви знаєте, є офіційні волонтери, коли є статус волонтерів, от вони мають претендувати на те, що ви кажете» (чоловік, ГО)

Порядок виплати грошової допомоги має низку недоліків, що визнають як респонденти_ки, так і експертки та опитані представниці органів влади. Зокрема наразі виплати не можуть отримати волонтери_ки, які надають допомогу цивільному населенню.

Мобілізація ресурсів

Під час інтерв'ю та фокус груп респонденти_ки акцентували увагу на зменшенні фінансових надходжень у зв'язку зі втомою суспільства та зменшенням доходів населення.

«Набагато менше стало у нас донаторів наших. Наприклад, крайній збір мій був. Півтора місяці я збирала на дрон. Причому я замахнулася на два, але збрала на один» (жінка, індивідуальна волонтерка)

Водночас, не завжди наявні в волонтерів_ок ресурси ефективно використовуються, зокрема трапляються випадки дублювання надання допомоги одному і тому самому суб'єкту декількома різними волонтерськими ініціативами.

«Попросили бійці певного підрозділу тепловізор. Причому попросили вони його і в нас, і ще у п'яти чи шести організацій, наших колег» (жінка, індивідуальна волонтерка)

Зменшення фінансових надходжень відмітили усі опитані волонтери_ки, однак з відтоком людських ресурсів згодні не усі. Дехто з респондентів_ок вважає, що людей залучених до волонтерства наразі недостатньо, інші ж, що бажаючих волонтерити, навпаки, забагато.

«Волонтерів недостатньо у принципі. Ну це ж такі закони війни неписані: коли війна відходить, то й у людей відходить з голови, що вона продовжується» (чоловік, БФ)

«Мені здається, навпаки, зараз багато людей, які хочуть волонтерити, хочуть допомагати. Але там можуть не знати як, не знати куди йти» (жінка, ГО)

Після завершення чи замороження воєнних дій, втім, існують серйозні ризики відтоку досвідчених людей як з волонтерського сектору, так і з громадського сектору загалом. Серед декількох респондентів_ок прямо звучав намір покинути країну після війни у зв'язку з втомою та розчаруванням у державних інститутах.

«Ми змушені були цим зайнятися. А зараз ми не можемо це покинути, тому що війна триває» (чоловік, ГО)

«От я кажу: я хочу закінчити перемогою в цій війні і їхати з цієї країни» (чоловік, волонтерська мережа)

Варто очікувати, що певна частина волонтерів_ок, які почали свій шлях після початку повномасштабного вторгнення РФ, залишаться у волонтерському секторі і надалі, оскільки попередній досвід залишається одним з ефективних шляхів долучення до волонтерства. Серед інших можливих шляхів мобілізації нових волонтерів_ок: залучення через найближче оточення та дотичність до професійної діяльності.

Психоемоційний стан волонтерів_ок

Опитані волонтери_ки відзначають, що серед їх колег поширена втома та вигорання від надмірного навантаження та стресових ситуацій, які виникають під час волонтерської діяльності. Деякі з респондентів_ок бачать вихід у відпочинку на який вони не завжди мають ресурси, проте інші, навпаки, борються з втомою та стресом збільшуючи кількість роботи.

«Дуже хочеться вже перемогти і кудись поїхати. Часто-часто у нас такі думки приходять» (жінка, індивідуальна волонтерка)

«Перший тиждень, коли почалася війна, у мене був такий стан, що я ридала щодня безперестанку. Ми почали працювати рівно через тиждень. І це нас згуртувало, ми перестали думати про всякі «соплі» і тому подібне» (жінка, волонтерська організація)

Основним джерелом натхнення для респондентів_ок, яке допомагає їм працювати далі, є можливість бачити результат своєї волонтерської діяльності, вдячність від отримувачів допомоги і віра, що вони докладаються до перемоги.

«Дев'яносто відсотків – це рутинна, але кожен раз ми їдемо на передок. Так, там обстріли, там ризик, там – все, але це так надихає, тому що ти розумієш, що там люди роблять, заради чого це...» (чоловік, БФ)

Демотивує опитаних волонтерів_ок відсутність вдячності. Абсолютно всі респонденти_ки, які згадували про це в ході фокус груп та інтерв'ю вказували не те, що невдячність до волонтерів_ок проявляє саме цивільне населення, яке було невдоволене обсягами та видами наданої їм гуманітарної допомоги. Виходячи з відповідей волонтерів_ок однією з причин цього є некоректне визначення ключових потреб груп цивільного населення, внаслідок чого певні види допомоги отримують люди, які насправді їх критично не потребують.

«Ми потрапили трошечки у ДТП і до одного з сіл затрималися на дві години на зустріч. І ось стоїть людина і оре на мене. Я йому говорю: «Чого ви на мене кричите? Что я вам плохого сделала?»»

– «А что ты мне хорошего сделала?»

– «Ну вот лично я лично вам только что в руки отдала 40 килограмм еды для вас и для вашей жены».

Он мне говорит: «Ну то такое». Розвернувся і пішов» (жінка, директорка БФ)

Волонтери_ки, чия діяльність пов'язана з допомогою силам оборони чи населенню на прифронтовій території, постійно зіштовхуються з наслідками війни. Внаслідок чого, вони як і військові та населення територій з активними військовими діями, гостро реагують на прояви довоєнного життя. Прояви мирного життя під час війни викликають у деяких волонтерів_ок лютя та агресію, що негативно впливає на мотивацію допомагати цивільному населенню.

«Ти бачиш паралельний світ, який н'є коктейлі, гуляє, катається на самокатах і все у них ок і мир. А паралельно тобі приходять есемески про те, що цей тобі вже ніколи не відповість, а цей знаходиться в самій сраці, а тут терміново треба це. От із цим іноді справлятися важко. Це такі навантаження від яких можна просто перегоріти і ввійти в агресію, або зненавидіти тих, хто сидить з коктейлями» (жінка, індивідуальна волонтерка)

Надання психологічної підтримки волонтерам_кам ускладнюється, поширеними в українському суспільстві, упередженнями щодо звернення до психологів.

Взаємовідносини з державою: не заважати чи/та допомагати?

Обговорюючи запит на підтримку з боку держави від респондентів_ок часто звучало прохання не заважати. Ті ж респонденти_ки, які б воліли отримати підтримку та допомогу з боку держави не завжди могли сформулювати свої потреби.

Зі свого боку, опитані представниці органів влади є обізнаними щодо більшості основних проблем волонтерського сектору про які повідомляли волонтери_ки під час фокус груп та інтерв'ю. Зокрема Національній соціальній сервісній службі та Міністерству молоді та спорту відомо, що серед волонтерів_ок є запит на: збільшення доступності інформації щодо прав волонтерів_ок, процедуру реєстрації у реєстрі волонтерів, процедуру отримання грошових виплат у випадку травмування во-

лонтерів_ок; доопрацювання процедури грошових виплат у випадку травмування волонтерів_ок; покращення механізмів комунікації органів влади та волонтерів_ок; навчальні курси та мережування всередині спільноти.

Волонтери_ки неприбуткових організацій мали більше досвіду взаємодії з органами влади і, відповідно, вони частіше за інших волонтерів_ок, мали негативний досвід у такій взаємодії. Зокрема респонденти_ки зіштовхувалися з відсутністю розуміння та підтримки з боку органів місцевого самоврядування.

«Повертаю йому ці списки і кажу, що давайте якось посівпрацюємо, бо у мене тут люди, а у вас, я знаю, є чим поділитися. А він мені каже: ото ти роздаєш гуманітарну допомогу, ото ти і дура, бо коли до Києва прийде Чернігів, то що ти будеш робити?» (жінка, директорка БФ)

Досягнути порозуміння та успішно співпрацювати волонтерам_кам та владі вдавалося, якщо між ними вже були вибудовані особисті зв'язки.

«Звісно, в першу чергу потрібні також і особисті контакти. І там де немає комунікації, напряду шукаємо людей, які можуть зорганізувати певні наші моменти по певній території» (чоловік, директор БФ)

Водночас серед низки волонтерів_ок зберігається недовіра до держави та страх тиску після завершення чи замороження воєнних дій. Поширенню таких настроїв сприяє риторика представників органів влади та правоохоронних органів, коли вони екстраполюють випадки недоброчесності окремих «волонтерів_ок» на усю спільноту.

«На жаль, з боку Міністерства внутрішніх справ періодично, іноді з залученням певних ЗМІ, відбувалися певні продумані інформаційні атаки [на волонтерів]» (чоловік, БФ)

Освітні потреби волонтерського сектору

Освітні потреби волонтерів_ок, які б допомогли їм у здійсненні їх діяльності, можна розділити на наступні тематичні блоки:

- фінансова грамотність: краудфандинг, проведення фінансових операцій за кордоном, фінансова звітність;
- правова грамотність: оформлення договору про провадження волонтерської діяльності, права волонтерів, чинне законодавство щодо ввезення товарів за кордону, оформлення передачі товарів бенефіціарам;
- логістика;

- домедична допомога;
- менеджмент;
- комунікація;
- взаємодія з органами влади.

Говорячи про освітні потреби людей, які тільки починають свій шлях волонтерства, респонденти_ки неодноразово вказували на необхідність обміну досвідом.

Шляхи вирішення проблем та викликів очами респондентів_ок

Говорячи про подолання перешкод опитані волонтери_ки бачили агентом вирішення своїх проблем переважно державу. Респондентами_ками були озвучені такі пропозиції як:

- Видача волонтерам_кам перепусток для пересування в комендантську годину. Найчастіше про це згадували волонтери_ки з неприбуткових організацій;

«Ми ж не просимо ні солярів, не просимо ні грошей, нічого. Ну максимум якісь перепустки, щоб була можливість проїхати, коли комендантська година» (чоловік, БФ)

- Створення механізму прямої взаємодії з органами влади, аби волонтери_ки могли оперативна комунікувати про проблеми;
- Можливість розділити з державою фінансові чи матеріальна витрати на допомогу, коли волонтери_ки виконують функції держави;

«Держава сплачує свій мінімум. Ми [волонтери] працюємо, наприклад, з протезною майстернею, яка моніторить, що потрібно конкретній людині, оформлюють документи від держави, беруть кошти, які виділяє держава на цей протез, але ми [волонтери] доплачуємо за покращене коліно або стопу» (жінка, керівниця БФ)

- Легітимізація українських волонтерських організацій з боку держави перед міжнародними організаціями та донорами. Однак варто зазначити, що така програма може містити елементи фаворитизму, що зашкодить єдності всередині волонтерської спільноти чи спричинить корупцію;

«Держава може презентувати міжнародним великим донорам чи організаціям. Наприклад сказати: «Це – офіційні організації визнані владою. Якщо ви хочете допомогти, ви можете направити свою допомогу сюди грошима, тими ж генераторами» (чоловік, БФ)

- Навчальні курси з системою менторства;
- Створення єдиної інклюзивної системи міжволонтерської взаємодії, яка б допомагала боротися з недобросовісними «волонтерами_ками», координувати допомогу між різними волонтерами_ками та ділитися досвідом. Респонденти_ки відзначали, що наразі існує багато різних волонтерських об'єднань однак часто їх недоліком є діяльність на локальному рівні, ексклюзивний характер вибудований на особистих зв'язках, обмеженість функцій (наприклад виключно навчанням чи виключно координацією роботи). Водночас, вкрай важливо щоб мережування відбувалося на горизонтальних зв'язках, оскільки серед волонтерів_ок є побоювання, що централізація призведе до надмірної бюрократизації;

«Волонтерські спілок – до хрена і більше. І ті, які навчають. Є просто якісь колективчики, які просто тусуються між собою. Єдиної волонтерської системи, коли ти можеш взяти або щось для себе корисне, або поділитися чимось корисним із кимось, я про таке не знаю. Було б корисно» (жінка, директорка БФ)

- Створення комфортних умов для здійснення волонтерської діяльності;

«Турбота про людину. Для мене вона важлива, тому що волонтерство волонтерством, але, розумієте, людина теж має отримати від цього задоволення. Я хочу щоб людина ще прийшла потім, щоб вона була разом з організацією» (жінка, керівниця БФ)

- Створення груп психологічної підтримки для волонтерів;

«Психологічні групи підтримки або якісь такі волонтерські тусовки, коли можна зібратися і поговорити тією мовою, яку розуміють. У штабах із цим простіше, тому що там багато людей, там самотерапія відбувається. А волонтери, які одинаки, то було б непогано, щоб вони були в якійсь тусовці, нехай навіть онлайн» (жінка, індивідуальна волонтерка)

- «Непогано, якби працювала якась така структура, до якої ти можеш, наприклад, звернутися, написати або подзвонити і сказати: «У мене таке емоційне вигорання, що мені хочеться піти вдавнитися або втопитися, бо я не бачу сенсу в своїй діяльності» (жінка, індивідуальна волонтерка)
- Моніторинг з боку держави благонадійності волонтерів_ок. Попри те, що багато волонтерів_ок під час фокус груп та інтерв'ю були проти втручання держави у їх діяльність, деякі респонденти_ки відчувають потребу у контролі з боку держави, коли питання стосується покарання недобросовісних «волонтерів_ок»;

«Мені дуже імпонує ідея, ось коли корупціонерів перевіряють, є Рада доброчесності чи щось таке, яка перевіряє бекграунд [тільки для волонтерів]» (чоловік, БФ)

«Це має бути, можливо, на рівні місцевої влади якийсь [фінансовий] моніторинг того, яка діяльність ведеться на базі їхньої громади» (жінка, БФ)

- Створення умов, аби отримувачі допомоги могли публічно ділитися позитивним досвідом взаємодії з волонтерами_ками. На думку респондентів_ок це могло б сприяти збільшенню довіри до волонтерів_ок у суспільстві.

«Хлопці, яким допомагають, мені здається, мають так само розказувати про цих волонтерів, казати: «Якби не Х, нам би тут всім була би срака. А от завдяки тому, що він передав це, це і це, ми вийшли з оточення». Але це мають бути історії» (жінка, індивідуальна волонтерка)

- Опитані експертки очікують, що держава докладе більше зусиль для інформування волонтерів_ок про вимоги чинного законодавства до їх діяльності. Зокрема, на думку представниці ЦЕДЕМ, Державна податкова служба має надати роз'яснення щодо процедури звітувати про волонтерську діяльність, механізму обліку витрат здійснених волонтером_кою та процедуру передачі куплених товарів бенефіціарам.

Кроки спрямовані на залучення молоді до волонтерства, на думку представниці Української волонтерської служби, повинні бути спрямовані не тільки на роботу з молоддю у межах освітніх закладів, але також включати заходи з розвитку сімейного волонтерства. Таким чином сімейні відносини можуть бути використані як ефективний механізм залучення до волонтерства, а отриманий досвід втримає частину людей у волонтерській сфері і після досягнення дорослого віку.

Окрім як залучення молоді, на думку експерток, варто покращити процедуру залучення іноземців до волонтерства шляхом спрощення процедури отримання довгострокової візи.

Як держава планує сприяти волонтерам?

Для держави наразі є нагальним запит на розробку механізму верифікацію волонтерів_ок та, в подальшому, створення реєстру, який би охоплював ширші категорії, ніж поточний.

«Волонтери не дуже хочуть, щоб їх контролювали і регулювали їхню діяльність. Але для того, щоб волонтеру підтвердити свій статус якимсь чином, має бути можливість його верифікувати» (жінка, Нацсоцслужба)

Верифікація волонтерів_ок допоможе, в подальшому, надавати певні пільги, які б заохочували населення долучатися до волонтерської діяльності. Наразі Мінмолоді розглядає можливість запозичення досвіду інших держав у частині стимулювання залучення до волонтерства.

«Також на Національній волонтерській платформі хочемо окремо розробити такий сервіс для кожного волонтера, де волонтер може зареєструватися. І думаємо як облікувати волонтерогодини. Бо це дуже важливо, щоб потім були якісь такі преференції» (жінка, Мінмолоді)

Між експертками та представницями міністерств існує консенсус щодо необхідності доопрацювання Порядку виплати грошової допомоги у бік розширення умов за яких волонтер_ка мав/мала би право претендувати на таку допомогу. Крім того, за словами представниці Національної соціальної сервісної служби йде обговорення щодо передачі повноважень виплати допомоги від Міністерства у справах ветеранів до іншого міністерства.

Для покращення співпраці органів влади з волонтерами_ками Нацсоцслужба розробляє навчальний курс покликаний навчити представників органів державної влади і місцевого самоврядування взаємодіяти з волонтерами_ками та оформлювати з ними відносини згідно чинного законодавства. Зокрема для полегшення закріплення таких відносин Нацсоцслужба розробила типові договори про провадження волонтерської діяльності між волонтерською організацією та індивідуальним волонтером_кою, і між органом влади та волонтерською організацією або індивідуальним волонтером_кою.

З метою задовільнити освітні потреби волонтерів_ок Нацсоцслужба розробляє посібник, який охоплюватиме такі тематики як менеджмент волонтерської організації та роз'яснення нормативно-правових актів необхідних волонтерам_кам у їх діяльності.

«Ми розробляємо посібник для волонтерських організацій щодо менеджменту саме волонтерських організацій. Він містить блоки роз'яснення з точки зору законодавства. А далі будемо розглядати можливість створення такого курсу. Чому? Тому що нам треба зрозуміти, на якій це буде платформі» (жінка, Нацсоцслужба)

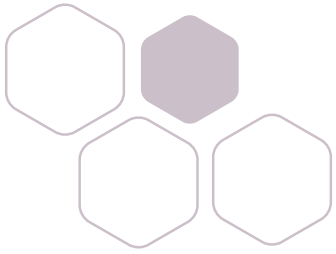
Одним з поточних напрямків діяльності Міністерства молоді та спорту є залучення молоді до волонтерського руху. Основними майданчиками для мобілізації молоді Міністерство бачить освітні заклади та молодіжні центри. Для виконання цієї задачі Міністерство розробило методології уроків волонтерства. Водночас у Міністерстві є розуміння, що підтримка активізму серед дітей часто залежить від відкритості керівництва закладів освіти.

«Насправді на рівні нормативної бази, якщо дивитися про відкритість школи, то забезпечення є. Це залежить від керівника закладу освіти, наскільки налаштована школа бути відкритою» (жінка, Мінмолоді)

Рекомендації

- Кроки спрямовані на верифікацію та облік волонтерів_ок з боку органів державної влади повинні враховувати, що особи, які здійснюють свою волонтерську діяльність на базі договору про провадження волонтерської діяльності з неприбутковою організацією, є лише одним з випадків волонтерства в Україні. Відповідно наявність договору про провадження волонтерської діяльності не може бути виключною умовою для внесення в реєстр чи базу даних. Доцільним виглядає об'єднання в таких реєстрах чи базах даних як волонтерів_ок, які діють за договорами, так і індивідуальних благодійників_ць, які наразі фактично включені в реєстр волонтерів.
- Необхідно збільшити проінформованість населення щодо можливості та процедур укладання договорів про провадження волонтерської діяльності з неприбутковими організаціями, в особливості з органами влади. Це збільшиться видимість для влади індивідуальних волонтерів_ок, які не збирають на свої картки пожертви, а ситуативно долучаються до суспільно корисних робіт під час кризових ситуацій.
- Розробити нормативно-правовий акт, який би регулював перелік організацій, установ та осіб, які можуть претендувати на отримання перепусток для пересування під час комендантської години, а також процедуру отримання таких перепусток для зменшення корупційних ризиків. До такого переліку мають бути включені благодійні організації, які можуть обґрунтувати потребу пересування під час дії комендантської години.
- Агрегувати на одному державному порталі потенційно необхідні для здійснення волонтерської діяльності чинні нормативно-правові акти та роз'яснення до них. Зокрема ті, що стосуються: ввезення товарів, які будуть передані у якості благодійної допомоги бенефіціарам; перетину кордону волонтерами; реєстрації благодійних фондів; реєстрації в реєстрі волонтерів; подачі фінансової звітності; оформлення передачі допомоги бенефіціарам; отримання грошової допомоги у випадку травмування чи загибелі волонтера_ки. Розробити механізм інформування волонтерів_ок у випадку внесення змін у такі нормативно-правові акти.
- Врахувати запит волонтерів_ок щодо шляхів вирішення проблем волонтерського сектору сформульованих у відповідному розділі. Особливу увагу варто звернути на створення механізму прямої взаємодії з органами влади. Такий механізм повинен бути інклюзивним не тільки для неприбуткових організацій, але й для самостійних індивідуальних волонтерів, самостійний волонтерів під патронажем неприбуткових організацій та юридично не оформлених волонтерських ініціатив, оскільки вони можуть мати відмінні потреби.

- До подолання перешкод, які стоять перед волонтерським сектором повинні бути залучені міжнародні донори та громадський сектор включно з волонтерською спільнотою. Деякі запити волонтерів_ок, озвучені у ході інтерв'ю, не можуть і не повинні бути реалізовані силами органів державної влади. Зокрема, якщо держава ініціює створення єдиної інклюзивної системи міжволонтерської взаємодії, це може сприйнятися волонтерською спільнотою як тиск.
- При розробці навчальних курсів слід врахувати основні освітні запити волонтерів_ок, включивши туди наступні теми: фінансова грамотність (зокрема проведення фінансових операцій за кордоном, краудфандинг, фінансова звітність); правова грамотність (зокрема права волонтерів, чинне законодавство щодо ввезення товарів за кордону, оформлення передачі товарів бенефіціарам, оформлення договору про провадження волонтерської діяльності); логістика; домедична допомога; менеджмент; комунікація; взаємодія з органами влади. Такі курси повинні включати формат обміну досвідом між волонтерами_ками і бути орієнтованими не тільки на організації, а також і на чинних та потенційних індивідуальних волонтерів_ок.

ІСАР
ЄДНАННЯ:

[@isar.ednannia](https://www.facebook.com/isar.ednannia)

ednannia.ua